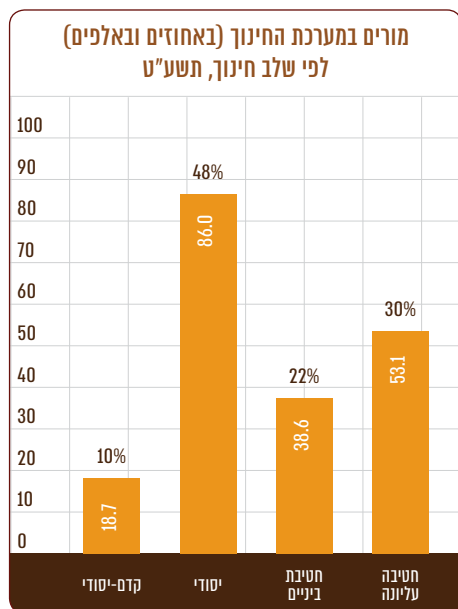

המורים במערכת החינוך בישראל

סקירה תמציתית זו מוגשת לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לרגל תחילת עבודת הוועדה בכנסת ה-21, כחלק מסדרת מסמכי מבוא הנכתבים במרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושאי חינוך ותרבות.

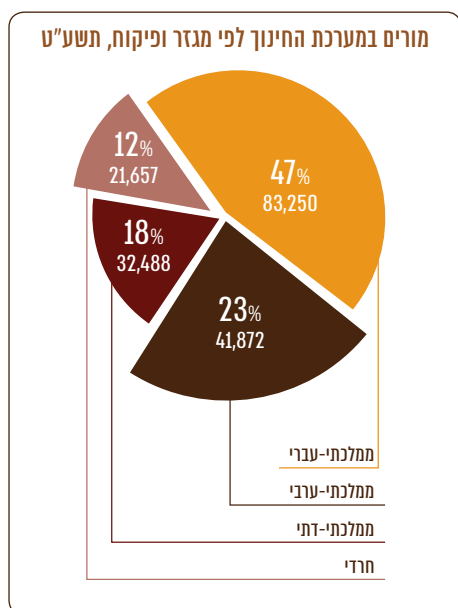

מסמך זה נועד לתת תמונת מצב תמציתית בעניין המורים בישראל. במסמך נציג נתונים כלליים על עובדי ההוראה בישראל כיום, נעסוק בשכר המורים בישראל ובמדינות אחרות ונציג נתונים על איכות עובדי ההוראה ועל שביעות רצונם של מורים בישראל. בשל קוצר היריעה לא נתייחס במסמך לנושאים חשובים נוספים כמו מסלולי הכשרה ופיתוח מקצועי למורים, היקפי גיוס ועזיבה של מורים במערכת החינוך והסדרת מקצוע ההוראה בישראל.

עובדי הוראה בישראל: נתונים כלליים

על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס), בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) לימדו בכל מערכת החינוך בישראל 179,267 עובדי הוראה. משנת תשנ"א (1990/91), שבה מנו כלל עובדי ההוראה במערכת החינוך 79,897 עובדים, חל גידול שנתי ממוצע של 3.2%.

נתונים נבחרים על מורים במערכת החינוך בשנת תשע"ט:

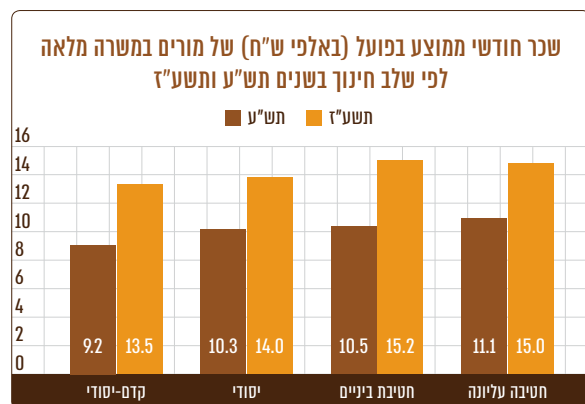
+ שלב חינוך – כמחצית מעובדי ההוראה במערכת החינוך עובדים בחינוך היסודי וכמחציתם עובדים בחינוך העל-יסודי (האחוזים אינם מסתכמים ל-100% מכיוון שיש מורים העובדים בכמה שלבים).

+ מגזר ופיקוח – כ-23% מעובדי ההוראה במערכת החינוך משתייכים למוסדות החינוך של המגזר הערבי וכ-77% לחינוך העברי. מהאחרונים, כמעט מחצית מעובדי ההוראה מלמדים בחינוך הממלכתי.

+ מין – בכל מערכת החינוך כ-80% מעובדי ההוראה הם נשים. שיעור הנשים בחינוך הערבי נמוך מזה שבעבר, אך עלה משנת תש"ע (2009/10) ב-5%.

+ גיל – כ-60% מעובדי ההוראה הם בקבוצת הגיל 30-49. עובדי ההוראה בחינוך הערבי צעירים מהממוצע במערכת החינוך: כ-13% מתחת לגיל 30 וכ-18% מעל גיל 50.

שכר המורים בישראל במבט השוואתי

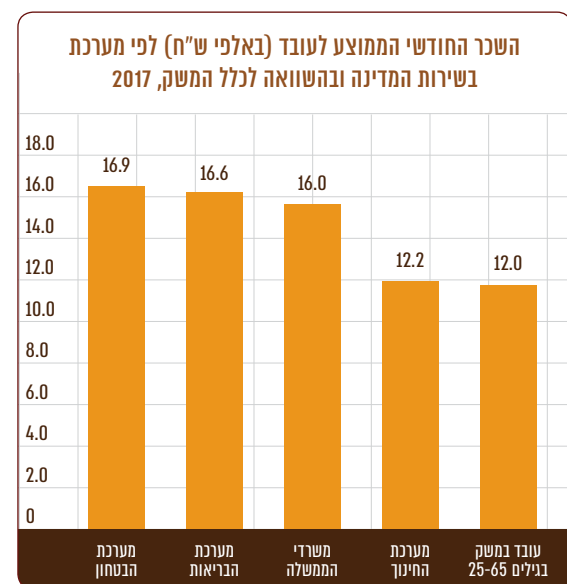
נתוני השכר של מורים במערכת החינוך בשנת תשע"ז (2016/17) ובשנת תשע"ט (2009/10) בכל אחד משלבי החינוך מוצגים בתרשים שלהלן. הנתונים הם על שכר שנתי של מורים במשרה מלאה בלבד ולא נכללו בהם נתוני השכר של מורים במערכת החינוך במגזר החרדי.

אפשר לראות כי בשנים האחרונות חלה עלייה בשכר המורים בכל שלבי החינוך: מעלייה של 35% בחטיבה העליונה עד עלייה של 46% בשלב הקדם-יסודי. בנוסף, אפשר לראות שיש הדרגה ברמות השכר

לפי שלבי החינוך – מורים בשלבים המוקדמים משתכרים פחות ממורים בשלבים המאוחרים.

העלייה בשכר המורים היא תוצאה של הרפורמות האחרונות בתנאי ההעסקה של עובדי ההוראה – רפורמת אופק חדש בחינוך קדם-יסודי, יסודי וחטיבת ביניים ורפורמת עוז לתמורה בחטיבה העליונה. בשנת 2017 חלה רפורמת אופק חדש על 97% מהמורים במשרות מלאות בשלושת שלבי החינוך הנכללים בה. רפורמת עוז לתמורה בחטיבה העליונה חלה בשנת 2017

על 71% מהמורים במשרה מלאה, לעומת 41% מהמורים ב-2016.

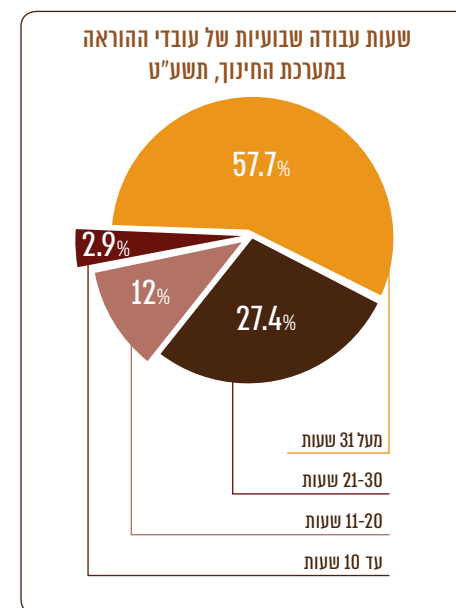
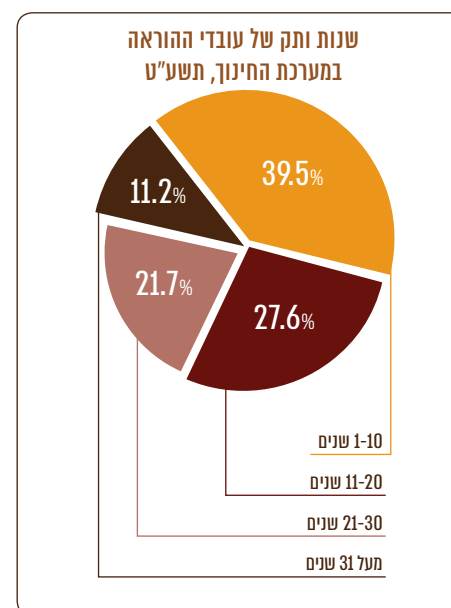
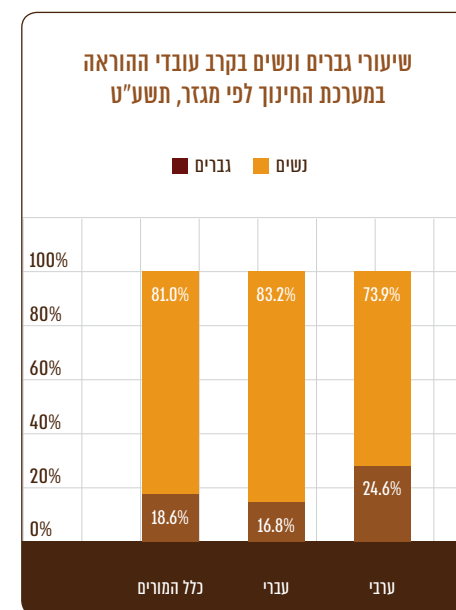
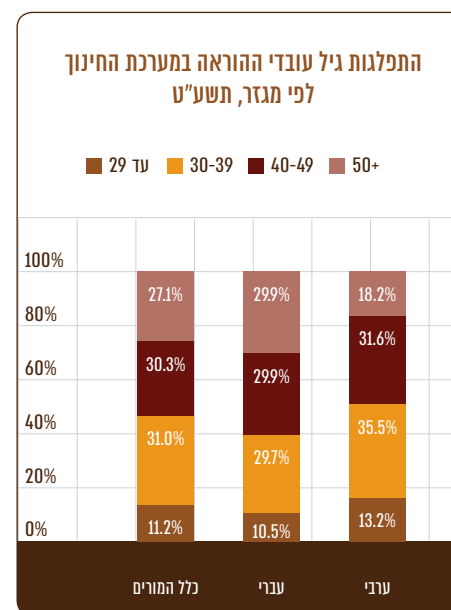

דוח הממונה על השכר במשרד האוצר מצביע על הבדל משמעותי בין השכר הממוצע לעובד לשכר הממוצע למשרה מלאה במערכת החינוך. הדוח מאפשר להשוות בין שכרם של עובדי מערכת החינוך לבין זה של שאר העובדים בשירות המדינה, ואולם חשוב לציין שבנתוני לא נכללו עובדי ההוראה בחטיבות העליונות, שכן הם אינם מקבלים את משכורתם ישירות מהמשרד. על פי הדוח, השכר הממוצע לעובד במשרד החינוך נמוך מבשאר המערכות הציבוריות וגבוה במקצת מהשכר הממוצע של עובד במשק בגילים 25-65; כמו כן, מהמערכות שנבדקו בדוח, במערכת החינוך חלה העלייה המתונה ביותר בשכר בשנים 2014-2017.

עוד עולה מהדוח כי בישראל יש פער גדול בשכר הממוצע בין מורים צעירים למורים ותיקים. הפער נובע מהדומיננטיות של מרכיב הוותק בשכר המורים. השכר הממוצע למשרה מלאה בהוראה בשנת הלימודים תשע"ז בדרגת ותק 1 היה 8,033 ש"ח לחודש, ואילו בדרגת ותק 39 – 18,165 ש"ח לחודש. כמו כן, ממוצע שעות העבודה בחודש (היקף המשרה) של עובד ותיק גבוה יותר מזה של עובד חדש והבדל זה מגדיל את פערי השכר בפועל.

+ ותק – לכ-40% מכלל עובדי ההוראה במערכת החינוך יש פחות מ-10 שנות ותק מוכרות. בחינוך העברי חלה עלייה ניכרת, של כ-11%, בשיעור עובדי ההוראה שלהם פחות מ-10 שנות ותק משנת הלימודים תש"ע. בחינוך הערבי חלה בשנים אלה ירידה של כ-7% בנתון זה.

+ היקף משרות – משנת תש"ע חלה עלייה ניכרת בכל המערכת בהיקף המשרות של המורים – שיעור העובדים יותר מ-30 שעות בשבוע עלה ב-25%. בשנת תשע"ט עבדו בהיקף זה כ-58% מכלל עובדי ההוראה. בחינוך הערבי השיעור גדול יותר ומגיע ל-66%.

דוח החינוך של ה-OECD, Education at a Glance, מספק נתונים השוואתיים על שכר המורים בישראל לעומת שאר המדינות בארגון. מהדוח אפשר לראות כי השכר הממוצע למורה בישראל נמוך מהממוצע ב-OECD כמעט בכל קטגוריות ההשוואה, אך חלה בו עלייה ניכרת בשנים האחרונות. יש לציין שהפער בין השכר שנקבע באופן רשמי בהסכמים (השכר הסטטוטורי) לבין השכר שהמורה מקבל בפועל, שבו נכללים גם תוספות ובונוסים למיניהם, גדול בישראל יותר מבשאר המדינות. פער זה הוא עד כ-33% בממוצע בחטיבה העליונה, בעוד במדינות ה-OECD ההבדל הממוצע הוא של אחוזים בודדים בכל אחד משלבי החינוך. לכן, אף על פי שבנתוני השכר הסטטוטורי יש הבדלים גדולים ברמת השכר בין ישראל לבין מדינות ה-OECD, בנתוני השכר בפועל פערים אלה קטנים יותר.

בשנת 2016 היה ממוצע שכר המורים ב-OECD גבוה מממוצע שכר המורים בישראל ב-6% בחינוך הקדם-יסודי, ב-11.5% בחינוך היסודי, ב-9% בחטיבת הביניים; בחטיבה העליונה היה הפער הגדול ביותר – 24% (פער זה אפשר לייחס לשימוש החלקי של רפורמת עוז לתמורה, שכאמור יושלם בשנים הקרובות). הפער בשכר קטן יותר אצל מורים מקבוצות גיל מבוגרות יותר, ככל הנראה בשל המשקל הרב של הוותק בקביעת שכר המורים בישראל.

שכר המורים בארץ עלה בעשור האחרון (2007-2017) במידה ניכרת בהשוואה לעלייה בשאר מדינות ה-OECD. בשלושה שלבי חינוך הייתה ישראל במקום הראשון במדד עליית השכר: בחינוך הקדם-יסודי עלה השכר בכל שנה ב-3.6% (לעומת 0.8% ב-OECD); בחטיבת הביניים – ב-3.5% (לעומת 0.5%) ובחטיבה העליונה – ב-2.8% (לעומת 0.2%). בחינוך היסודי עלה השכר בעשור האחרון בכל שנה ב-2.5%, ובשלב חינוך זה נמצאת ישראל במקום השני על כי מדד עליית שכר המורים, אחרי לוקסמבורג.

יש הטוענים כי מהשוואת השכר השעתי של מורים בין ישראל למדינות ה-OECD עולה כי השכר בישראל גבוה יותר. זאת מכיוון שמספר שעות העבודה השנתיות למשרת מורה בישראל הוא הנמוך ביותר ב-OECD. עם זאת, השוואה זו אינה מביאה בחשבון את תמהיל אוכלוסיית המורים מבחינת ותק ואת שיעור שעות ההוראה מתוך כלל שעות העבודה, השונה בין מדינה למדינה. במדינות ה-OECD כ-70% משעות העבודה בממוצע הן שעות נוכחות בבית הספר ורוב זמן העבודה אינו מוקדש להוראה בכיתה. בישראל לעומת זאת, כל שעות העבודה של מורה הן שעות נוכחות בבית ספר ומהן שיעור גבוה יחסית (50%-70%),

לפי שלב החינוך) מוקדש להוראה. אין הבדל ניכר בשעות הנוכחות בבית הספר ובשעות ההוראה בין מורים בישראל וב-OECD, עיקר ההבדל בהיקף השעות למשרת מורה הוא בשעות עבודה נוספות המוקצות למורה ב-OECD מעבר לשעות בית הספר. לכן, כאשר בוחנים את השכר לשעה לפי שעות הנוכחות בבית הספר, שכר המורה בישראל נמוך יותר מהממוצע ב-OECD.

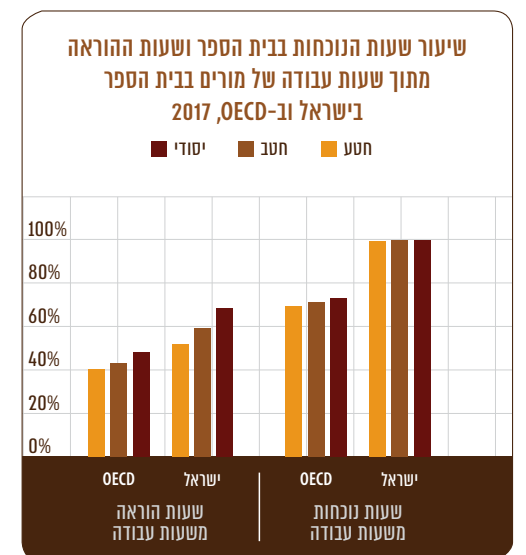
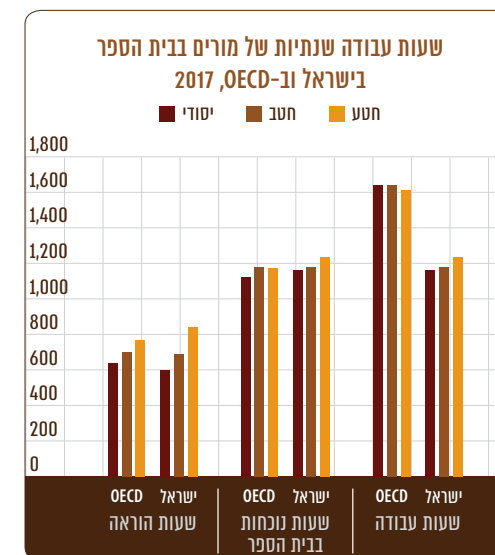
בעיות בתשלום שכר מורים

ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת עסקה בכמה משיבותיה בכנסת העשרים בבעיות הקשורות לתשלום שכרם של מורים במועדו. בראשית שנת הלימודים תשע"ז (2015/16) דנה ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת **בהלנת שכרם** של מורים רבים אשר בעקבות תקלות במערכת השכר קיבלו שכר חודשי של עשרות או מאות ש"ח. בעיות דומות התעוררו שוב בשנת תשע"ז. בשל כך הקים משרד החינוך ועדה לבחינת הבעיות וזו הצביעה על נקודות לשיפור. מהדיונים עלתה סוגיית עומס העבודה של חשבי השכר המחוזיים של המשרד, האחראים להפקת תלושי השכר של מספר גדול מדי של מורים, 800 עד 1,000 מורים בממוצע. עוד סוגיות שעלו הן הצורך בפישוט תלושי השכר, בדיגיטציה של המערכת ובזמינות של מידע ושירות בנוגע לשכר. במסקנות ישיבתה האחרונה של **ועדת החינוך** בנושא זה, ביוני 2017, הביעה הוועדה סיפוק מהטיפול המקצועי של משרד החינוך בבעיות ומהאמצעים שנקטו ופותרו כדי לפתור אותן.

מדדי הערכה של מורים

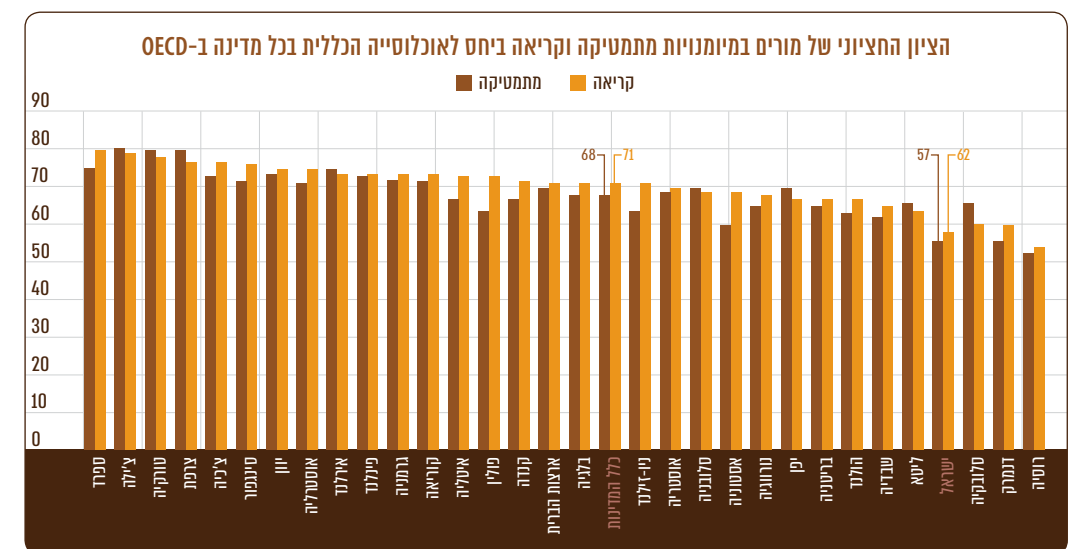
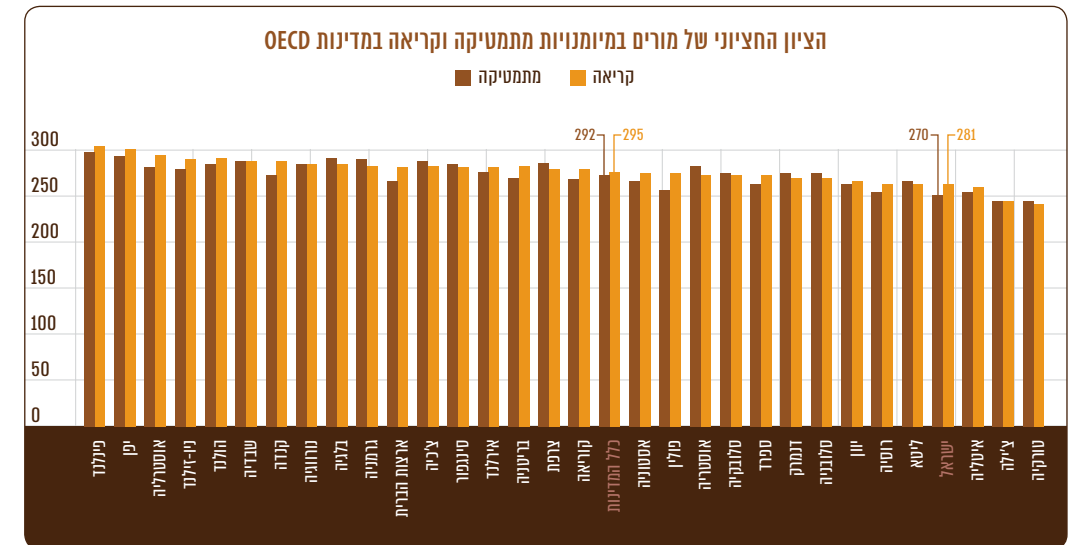
כמה מחקרים שנערכו בשנים האחרונות הצביעו על קשר בין רמתם וכישוריהם של עובדי ההוראה לבין הישגי התלמידים, אולם יש מחלוקת לגבי האופן שבו אפשר למדוד את רמתם של המורים ולגבי הפרמטרים המנבאים הישגים גבוהים של תלמידים. להלן נציג כמה מדדי יכולות קוגניטיביות שעל פיהם נהוג להעריך איכות מורים: מבחני מיומנויות בין-לאומיים לבוגרים של ה-OECD (PIACC), הישגי בחינות בגרות, ציוני המורים בבחינה הפסיכומטרית והתאמה בין הכשרת המורים והשכלתם לתחום הוראתם.

יש לציין כי מדדים כמותיים אלה קלים למדידה, אך משקפים היבט צר בלבד של האיכות הנדרשת מעובד ההוראה. **בדוח מבקר המדינה שפורסם במאי 2019** הוזכר הצורך בבחינת פרמטרים איכותיים והתנהגותיים כתנאי קבלה ללימודי הוראה, נוסף על המדדים הקוגניטיביים. לפי הדוח, מנהלים רבים ציינו כי אי-ההתאמה האישית של סטודנטים למקצוע ההוראה היא אחת הבעיות העיקריות של תהליך ההכשרה של המורים. גם ועדות של משרד החינוך (דברת, אריאב) ציינו את הצורך במדדי הערכה נוספים של מועמדים להוראה לבחינת התאמתם למקצוע, אך הניסיון של משרד החינוך להחיל הליך מעין זה נתקל בהתנגדות מצד המכללות להוראה. בשנת 2011 גובש במשרד החינוך **כלי להערכת מורים**, בהתאם להסכמי אופק חדש, שבהם התקדמות בדרגות השכר מותנית בהערכה זו. כלי זה מבוסס על ארבעה מדדי-על: תפיסת תפקיד ואתיקה מקצועית; תחום דעת; תהליכים לימודיים וחינוכיים; שותפות בקהילה מקצועית. הדירוג הוא לארבע רמות: מצטיין, מיומן, בסיס, מתחת לבסיס. בשלב זה אין בידינו מידע מפורט על היקף השימוש בכלי זה ועל השימוש בתוצאותיו.

א. הישגי מורים במבחני מיומנויות בין-לאומיים לבוגרים של ה-OECD (PIAAC)

במחקר שפורסם ב-2018 עלה שיש מתאם גבוה בין ציוני מורים במבדקי מיומנויות קריאה ומתמטיקה לבין הישגי תלמידיהם בתחומים אלה. במחקר הסתמכו על מבחני PIAAC, מבחני מיומנויות בין-לאומיים לבוגרים שעורך ה-OECD, והוציאו מהם את הנתונים הנוגעים לעוסקים בהוראה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים. יש לציין כי המדגמים שעליהם הסתמך המחקר בכל מדינה קטנים יחסית – ברוב המדינות היו פחות מ-200 נבדקים (בישראל – 250) וקשה לומר עד כמה הם מייצגים את כלל המורים בכל מדינה. במחקר השתתפו 31 מדינות ולפי הנתונים ישראל נמצאת במקום ה-28 במיומנויות הקריאה ובמקום ה-29 במיומנויות מתמטיות של המורים בה. נתונים אלה לא בהכרח משקפים רמה נמוכה של כלל האוכלוסייה הישראלית במיומנויות אלה, שכן גם בהשוואת הציון החציוני של המורים לכלל האוכלוסייה בכל מדינה ישראל נמצאת באותם מקומות ביחס לשאר המדינות.

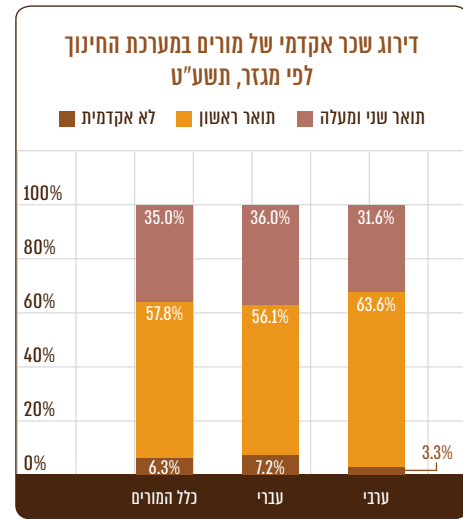

ב. ציוני הבגרות של מורים

נתונים על ציוני הבגרות של מורים צעירים וחדשים בישראל הוצגו בדוח של בנק ישראל לשנת 2018, בשל טענות במחקרים קודמים כי נמצא מתאם בין מדדים אלה לבין מדדי תוצאה שונים של מערכת החינוך. בחישוב מדד זה נערך נרמול של ציוני כל מורה לפי ממוצע ציוני שכבת הגיל שבה למד. נמצא כי במקצוע המתמטיקה חלה עלייה בציון הממוצע של המורים המתחילים עד שנת 2014, שבה הגיע הממוצע ל-0.55.

(הציון משקף את ההפרש, בסטיות תקן, בין ציון המורה לציון הממוצע בשנתון; ציון חיובי הוא מעל הממוצע) ואילו אז החלה ירידה חדה עד 2017. בציוני השפה חלה מגמה מקבילה, אולם הממוצעים היו גבוהים יותר: בשנת 2014 הגיע הממוצע לשיא של כמעט 0.65 ואז חלה ירידה עד פחות מ-0.6 ב-2017.

מגמה זו נמצאה בכל שלבי החינוך. לטענת כותבי הדוח, ההסבר הוא הביקוש הגובר למורים בשנים הקודמות, שנבע בין השאר גם מהרפורמות לצמצום מספר התלמידים בכיתה, ושבעקבותיו הונמך סף הקבלה ללימודי ההוראה עד כדי ביטול הדרישה לציון פסיכומטרי מינימלי או לציון בגרות מינימלי ברבות מהמכללות. יש לציין כי בד בבד משנות התשעים חלה בתחום ההוראה אקדמיזציה, ומסלול הלימודים במרבית המכללות לחינוך כולל גם רכישת תואר אקדמי.

ג. ציוני מורים בבחינה הפסיכומטרית

על פי נתוני הלמ"ס על הפרופיל הפסיכומטרי של עובדי הוראה בישראל, שיעור הנבחנים בבחינה הפסיכומטרית מקרב עובדי ההוראה אומנם עלה בשנים האחרונות, מ-54% ב-2008 ל-70% ב-2017, אך בשיעור הנבחנים מקרב עובדי ההוראה החדשים חלה משנת 2013 ירידה מסוימת. תופעה זו בולטת במיוחד בקרב סטודנטים בשנה א' במכללות האקדמיות לחינוך, שם ירד שיעור הנבחנים מ-87% ב-2006 ל-56% ב-2016. גם בממוצע ציוני הבחינה של עובדי ההוראה יש מגמה דומה: עלייה כללית משנת 2008, אך ירידה מסוימת משנת 2014. מגמה זו בלטה בעיקר בקרב עובדי ההוראה החדשים, שממוצע ציוניהם ירד מ-518 ב-2014 ל-509 ב-2017. הציון הפסיכומטרי הממוצע של כלל המורים ב-2017 היה 494, שהוא כמעט באחוזון ה-40 באוכלוסייה.

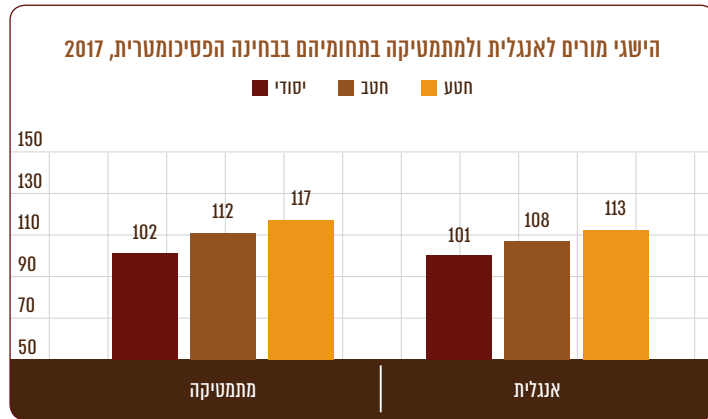
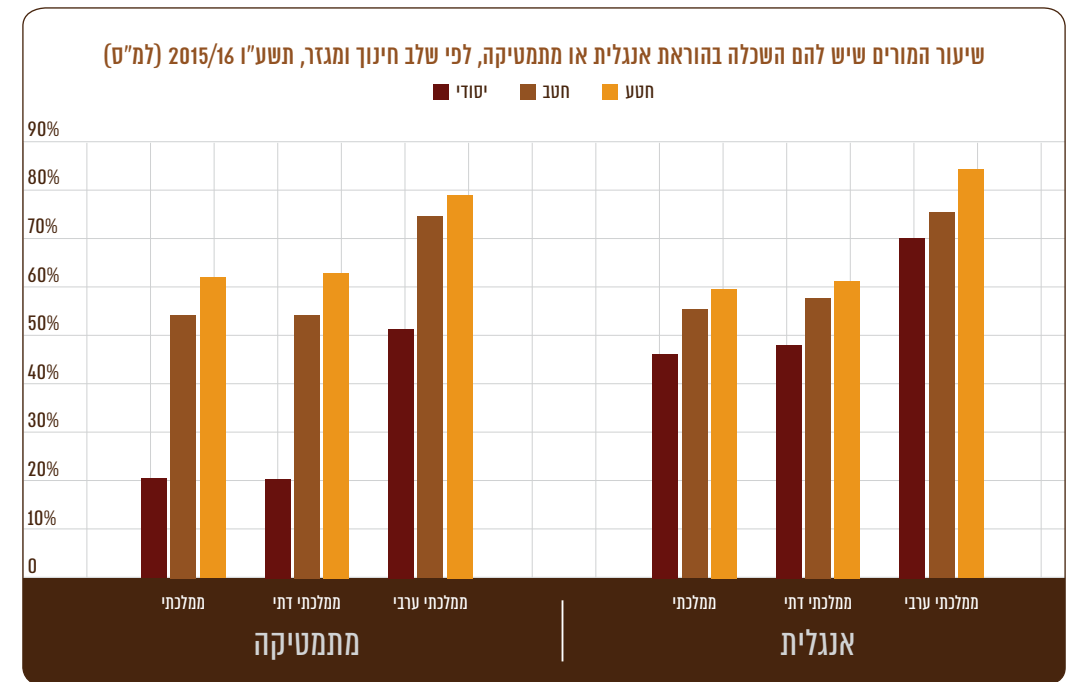
במחקר של הלמ"ס נמצא מתאם בין הפרופיל הפסיכומטרי של המורים לבין השכלת אם התלמיד, הרמה החברתית-כלכלית של היישוב שבו מלמד המורה ומיקום גיאוגרפי – במרכז הארץ או בפריפריה. כמו כן נמצא מתאם בין הפרופיל הפסיכומטרי של המורים לבין הישגי התלמידים בבית הספר בציוני הבגרות, במספר המקצועות המוגברים ובשיעור הנבחנים ב-5 יח"ל במתמטיקה ובאנגלית. לפרופיל הפסיכומטרי של מורים נמצא קשר לא מבוטל להישגי התלמידים גם לאחר פיקוח על מאפייני הרקע של התלמידים, והוא עדיף על פני מדדים אחרים של השכלת המורים וניסיונם בהוראה. עוד נמצא שמאפייני הרקע המשפיעים ביותר על הישגי התלמידים היו השכלת האם וזרם החינוך שבו למדו.

ד. התאמה בין תחום הכשרתו והשכלתו של המורה למקצוע ההוראה

נמצא שגם ההתאמה בין תחום הכשרתו והשכלתו של המורה לבין המקצוע אותו הוא מלמד היא מדד אפשרי לניבוי הישגי תלמידים בתחום. דוח מבקר המדינה שהתפרסם במאי 2019 בחן את המורים בישראל בכמה תחומי הוראה במדד זה:

- + מתמטיקה –** בשנת תשע"ח (2017/18) ל-60% מהמורים למתמטיקה בחינוך היסודי לא הייתה הכשרה במתמטיקה ובחינוך העל-יסודי נמצא שיעור דומה. בבתי ספר שהם חטיבות ביניים בלבד רק ל-24% מהמורים למתמטיקה הייתה הכשרה בתחום.
- + עברית –** בתחילת 2018 העריכה המזכירות הפדגוגית כי מקרב המורים המלמדים את התחום בחינוך הממלכתי-עברי בבית הספר היסודי, רק לכ-12% הייתה הכשרה בתחום. בחינוך העל-יסודי נמצא כי רק לכשליש מהמורים המלמדים עברית הייתה הכשרה בתחום.
- + אנגלית –** מכלל המורים המלמדים אנגלית במערכת החינוך לכ-40% לא הייתה הכשרה בתחום. שיעורם בכל שלב חינוך: 35% בחטיבה העליונה, 40% בחטיבת הביניים ו-46% בחינוך היסודי.

יצוין כי בתגובה לביקורת הציג משרד החינוך נתונים על שנת תשע"ז שפרסם הלמ"ס, והם מוצגים בתרשים שמשמאל. אפשר לראות כי התמונה המצטיירת מנתונים אלה טובה מעט יותר, בעיקר בחינוך הערבי, אך יש בנקודות מסוימות (מתמטיקה בחינוך היסודי) גם נתונים טובים פחות מאלה שבדוח המבקר. לטענת דוח המבקר, ההבדל נובע מההגדרות הרחבות יותר של הלמ"ס.

מדד נוסף לבחינת ההתאמה בין השכלת המורה והכשרתו לבין המקצוע שהוא מלמד הוא הציונים בחלקים מסוימים בבחינה הפסיכומטרית. בתרשים מוצגים ממוצעי הציונים של מורים למתמטיקה בחלק החשיבה הכמותית בבחינה הפסיכומטרית ושל מורים לאנגלית בחלק האנגלית בבחינה. אפשר לראות כי ציוני המורים עולים בהתאמה

לשלבי החינוך, אך גם הממוצעים הגבוהים של מורי החטיבות העליונות נמצאים בעשירון החמישי והשישי של מדרג הציונים באוכלוסייה הכללית.

בכמה מהמסמכים שהוזכרו לעיל הומלץ כי לאחר הרפורמות לשיפור שכר המורים, יש להקדיש מאמצים למשיכת כוח אדם איכותי יותר למקצוע ההוראה ולפיתוח מקצוע ההוראה מבחינה מקצועית ופדגוגית.

ה-OECD עורך פעם בכמה שנים את סקר טאליס (TALIS – Teaching and Learning International Survey) הבוחן בהשוואה בין-לאומית את יחסם של מורים (בכיתות ז'-ט') להוראה וללמידה ואת שביעות רצונם וסיפוקם מתפקידם וממסגרת עבודתם. מנתוני הסקר האחרון שנערך ב-2018 עולה כי מדדי הסיפוק המקצועי של מורים בישראל זהים כחות או יותר לממוצע ב-OECD. זאת בניגוד לתוצאות הסקר ב-2013 שבהן נמצא בכמה מדדים כי המורים בארץ חשים מרוצים מהמקצוע וממקום עבודתם מעט יותר מהממוצע ב-OECD. לצד זאת, נמצאו גם ב-2013 וגם ב-2018 הבדלים בין תחושותיהם של מורים בחינוך הערבי לתחושותיהם של מורים בחינוך העברי. למשל, אף על פי שהממוצע הכלל-ישראלי בתשובה להיגד "לו יכולתי להחליט שוב, עדיין הייתי בוחר לעבוד כמורה" דומה לזה של ה-OECD (79% ו-76% בהתאמה), בקרב מורים דוברי עברית 85% הביעו הסכמה עם היגד זה לעומת 63% בקרב דוברי הערבית. מורים דוברי ערבית שוקלים להחליף מקצוע ולהחליף בית ספר יותר ממורים דוברי עברית ושיעור גבוה יחסית מהם (21% לעומת 8% בקרב דוברי העברית) מתחרטים על החלטתם להיות מורים. הם מרוצים פחות מעבודתם, נהנים פחות מהעבודה בבית הספר ורואים בו מקום עבודה טוב פחות מעמיתיהם דוברי העברית. זאת אף על פי שהם תופסים את המקצוע כמוערך בחברה הרבה יותר מדוברי העברית ומהממוצע ב-OECD.

נתונים נוספים על שביעות רצון המורים אפשר להפיק מסקר המיצ"ב שמשרד החינוך עורך בכל שנה, אולם אין בו השוואה בין-לאומית. על פי נתוני הסקרים בשנים 2009 עד 2018 הייתה יציבות יחסית במדדי שביעות הרצון של מורים. הציונים הגבוהים ביותר היו בתחומים שביעות רצון של המורים מעבודתם והפעולות שנעשות בבית הספר כדי שלתלמידים יהיה נעים לשהות בו (כ-90% לאורך השנים בשני המדדים, בכל שלבי הלימוד). הציונים הנמוכים ביותר היו בתחום תחושת העייפות והעומס של המורים – באופן קבוע היו הציונים בתחום זה כ-30% בחטיבה העליונה וכ-20% בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים ובהם חלה עלייה קלה ל-26% ב-2018.

יש להתייחס לתוצאות אלה בעירובן מוגבל, שכן הן מבטאות הערכות סובייקטיביות הנמדדות בשאלות סקר, ללא בחינה איכותנית מעמיקה של תחושות המורים ושל מידת סיפוקם מעבודתם.

עובדי הוראה: נתונים כלליים

+ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת: עובדי הוראה במערכת החינוך, תשע"ט (2018/19), 19 במרץ 2019.

- לתשומת הלב, בלמ"ס נכללים במונח עובדי הוראה לא רק המורים, אלא גם מנהלים, יועצות, סייעות ושאר הסגל החינוכי העובד בבית הספר; בנתונים לא נכללים עובדי הוראה בחינוך הקדם-יסודי המוכר שאינו רשמי וכן עובדי הוראה במוסדות פטור ובמוסדות ללא תלמידים.

שכר המורים

+ דניאל לוי מזלום, מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך, דוא"ל, 7 באפריל 2019.

+ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, עובדות ונתונים סטטיסטיים לשנת תשע"ח, פרק ה – מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בין-לאומית, 2018, עמ' 33-47.

- + OECD. Stat, Education at a Glance 2018, Teachers' actual salaries: Trends in average actual teachers' salaries, in national currency, updated: September 11th 2018, accessed: April 8th 2019.
- + OECD, Indicator D3 How much are teachers and school heads paid?, Education at a Glance 2018, pp. 360-378.

- נתוני מינהל כלכלה ותקציבים של משרד החינוך המובאים כאן הם הנתונים המדווחים ל-OECD. נתונים אלה הם על מורים העובדים במשרה מלאה (יותר מ-90% משרה) בלבד, כלומר, לא נכללים בהם כמעט חצי מהמורים במערכת, אשר עובדים במשרות חלקיות הקטנות מ-90%. בנתונים לא נכלל החינוך החרדי.
- במקורות אלה השוואת שכר המורים בין המדינות נעשית בדולרים ובמונחי כוח קנייה (PPP).

+ הממונה על השכר במשרד האוצר, דין וחשבון על הוצאות השכר בשירות המדינה וגופי הביטחון לשנת 2017, פברואר 2019.

מדדי הערכה של מורים

- + חגית הרטף, עפרה רטנר-אברהמי ומיכל בלר, תהליך הערכת מורים בישראל: צעדים ראשונים ומחשבות לעתיד, משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), אוגוסט 2011.
- + בנק ישראל, דין וחשבון לשנת 2018, פרק ו': המגזר הציבורי ומימונו, 31 במרס 2019, עמ' 160-166.
- + מיכאל ריטוב וזאב קריל, כישורי מורים במערכת החינוך, משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, 8 ביוני 2017.
- + הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת: הפרופיל הפסיכומטרי של עובדי הוראה, 2006-2017, 1 באוגוסט 2017.

- + דוד מעגן, פריסת האיכות של מורים במערכת החינוך ומדידת שינויים באיכותם על פני זמן, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סדרת ניירות עבודה, מס' 106, דצמבר 2017.
- + מבקר המדינה, דוח ביקורת שנתי 69, משרד החינוך: כוח אדם בהוראה – תכנון, הכשרה והשמה, 6 במאי 2019, עמ' 933-1076.
- + E. Am Hanushek, M. Piopiunik & S. Wiederhold, The value of smarter teachers: International evidence on teacher cognitive skills and student performance, National Bureau of Economic Research, Working Paper 20727, Revised edition, 2018.

שביעות רצון המורים

- + הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), משרד החינוך, מחקר טאליס 2013 – מבט ישראלי, לוח 9.4 הסיפוק של המורים מן העבודה – השוואה בין-לאומית ופנים-ישראלית, פברואר 2015, עמ' 98.
- + הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), משרד החינוך, מחקר טאליס 2018 – מבט ישראלי, יוני 2019, עמ' 23-25.
- + הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), משרד החינוך, מיצ"ב: נתוני אקלים וסביבה פדגוגית – תשע"ח, נספח – נתוני מורים – כלל בתי הספר (קובץ אקסל), דצמבר 2018.

